

УДК 330.3:332

Зінчук Т.О.

*доктор економічних наук, професор
Житомирського національного агроекологічного університету*

Котенко Н.М.

*аспірант кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності
Житомирського національного агроекологічного університету***КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ
ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СІЛЬСЬКОГО РОЗВИТКУ****THE CONCEPTUAL BASES OF FORMING
FINANCIAL SUPPORT OF RURAL DEVELOPMENT****АНОТАЦІЯ**

Доведено доцільність удосконалення механізму активізації інвестиційної діяльності на сільських територіях з метою стимулювання їх прогресивного розвитку, підтримки стійкості і збалансованості, а також підвищення конкурентоспроможності сільської економіки. Обґрунтовано сучасний методологічний підхід до формування фінансового забезпечення сільського розвитку, імплементація якого сприятиме нарощуванню та повноцінній реалізації інвестиційного потенціалу сільських територій.

Ключові слова: сільський розвиток, фінансове забезпечення, інвестиційна діяльність, інвестиційний потенціал, сільські території.

АННОТАЦИЯ

Доказана целесообразность усовершенствования механизма активизации инвестиционной деятельности на сельских территориях с целью стимулирования их прогрессивного развития, поддержки устойчивости и сбалансированности, а также повышения конкурентоспособности сельской экономики. Обоснован современный методологический подход к формированию финансового обеспечения сельского развития, имплементация которого будет способствовать наращиванию и полноценной реализации инвестиционного потенциала сельских территорий.

Ключевые слова: сельское развитие, финансовое обеспечение, инвестиционная деятельность, инвестиционный потенциал, сельские территории.

ANNOTATION

The expediency of improving the mechanism of investment activation in rural areas in order to promote their progressive development, support stability and balance, as well as improve the competitiveness of rural economies is proved. The authors ground modern methodological approach to building financial security for rural development, the implementation of which will contribute to increase and valuable realization of investment potential.

Keywords: rural development, financial security, investment, investment potential, rural areas.

Постановка проблеми. Традиційним джерелом розвитку сільських територій є інвестиційна діяльність, що забезпечує трансформацію локальних активів ендogenous потенціалу і екзогенного капіталу у матеріальні та нематеріальні блага життєзабезпечення селян. Реалізація процесу інвестування повинна здійснюватися з урахуванням об'єктних та суб'єктних особливостей сільських територій, сучасних реалій їх функціонування. Однією з відмінних ознак вітчизняних соціально-економічних процесів у селі, порівняно з розвиненими країнами світу, є низька активність суб'єктів сільського соціуму і підприємництва у формуванні їх ін-

вестиційного забезпечення. Водночас державна політика у зазначеній сфері зберігає агроцентричну орієнтацію, що стримує процес відтворення економічного та людського капіталу сільських територій. За таких умов актуалізується проблема удосконалення механізму інвестиційного забезпечення сільського розвитку у напрямку використання сучасного інструментарію, адекватного наявним інституціональним особливостям.

Аналіз останніх досліджень. Проблеми теорії, методології та практики імплементації політики сільського розвитку знайшли множинне відображення у наукових працях вітчизняних та зарубіжних вчених, таких як: Т. Беслі, О. Бородіна, К. Гофф, М. Зеллер, Р. Косодій, Л. Михайлова, Г. Пиріг, Дж. Піпрек, Д. Пірс, Дж. Стігліц. Водночас конкретизації та поглибленого дослідження потребують теоретичні та прикладні аспекти формування ефективного механізму фінансового забезпечення інвестиційних ініціатив, спрямованих на відтворення потенціалу й капіталу сільських територій.

Мета статті. Зазначене обумовлює необхідність поглиблення концептуальних засад удосконалення механізму активізації інвестиційної діяльності на сільських територіях, а також методологічного підходу до формування інвестиційного забезпечення сільського розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зважаючи на стійке зростання вагомості сільських територій у відтворенні економічного й соціального капіталу країни, актуалізується проблема розвитку їх ендogenous потенціалу, джерелом якого є реалізація інвестиційних ініціатив внутрішніх та зовнішніх суб'єктів. Однак глибина та характер проблем сільського розвитку в сукупності з чинниками макроекономічного середовища визначають сучасні негативні тенденції зниження інвестиційної привабливості сільських територій, що обумовлює потребу формування дієвого механізму активізації інвестиційної діяльності.

Стратегічною метою імплементації цього механізму є забезпечення прогресивного розвитку сільських територій шляхом підтримки їх

стійкості і збалансованості, а також підвищення конкурентоспроможної сільської економіки (рис. 1). Досягнення зазначеної мети повинно здійснюватися через використання сукупності інструментів, спрямованих на формування сприятливого інституційного середовища на макро- та мікроекономічному рівні. Зважаючи на цільову спрямованість, заходи щодо активізації інвестиційної діяльності на сільських територіях повинні здійснюватися в межах політики сільського розвитку, національної інвестиційної та структурної політики. Правовою основою створення сприятливих умов для формування інвестиційного забезпечення розвитку сільських територій має бути наявність формальних інституцій у сфері вирішення фінансових питань та стимулювання сільського розвитку.

Ключовою проблемою низької активності інвестиційних процесів на сільських територіях поряд з відсутністю координаційних інституцій є обмежені можливості трансформації фінансових активів у інвестиційні, що пов'язано з нерозвиненістю фінансової інфраструктури. Нині основним інструментом впливу чинних фінансових інституцій у сільській місцевості є мікrokредитування, що застосовується для покриття витрат сільськогосподарської та несільськогосподарської діяльності, а також задоволення життєвих потреб сільського населення. Однак, даний інструмент лише опосередковано може сприяти вирішенню проблем подолання бідності та підвищення якості життя [1].

Ефективним засобом залучення та використання донорських активів та їх трансформації у інвестиції з метою забезпечення прогресивного, стійкого розвитку сільських територій є мікрофінанси. Це визначає доцільність переходу фінансових процесів на сільських територіях від мікrokредитування до мікрофінансування, що передбачає більш широкий набір фінансових послуг для населення, а саме: заощадження, грошові перекази, лізинг, страхування тощо [2]. Досягнення зазначеного буде можливим шляхом створення фінансових сільських інституцій та стратегій їх функціонування, що націлені на партнерство та розвиток бізнес-можливостей для ко-

мерційних банків, а також розгортання послуг, спрямованих на потреби населення через участь сільських громад.

Таким чином, особливе місце у системі фінансового забезпечення розвитку сільських територій повинно відводитися внутрішнім інвесторам, які, по суті, виступають прямими реципієнтами ефекту від інвестиційної діяльності: місцева влада, представники бізнесу і сільська громада, сукупні ресурси яких формують так званий сільський бюджет, що є потенційним і одним з найбільш гарантованих інвестиційних фондів. При цьому визначальним суб'єктом має бути саме сільська (територіальна) громада, інвестиційні функції якої повинні обов'язково реалізовуватися у трьох напрямках: ініціювання, вкладення коштів, контроль. Це дозволить сільському населенню самостійно визначати та вирішувати проблеми, ініціювати нововведення, здійснювати пошук джерел їх фінансового та інформаційного забезпечення. Активізація участі сільських громад у інвестиційному процесі сприятиме реалізації їх творчого та управлінського потенціалу, підвищить відповідальність за раціональне та ефективне викорис-

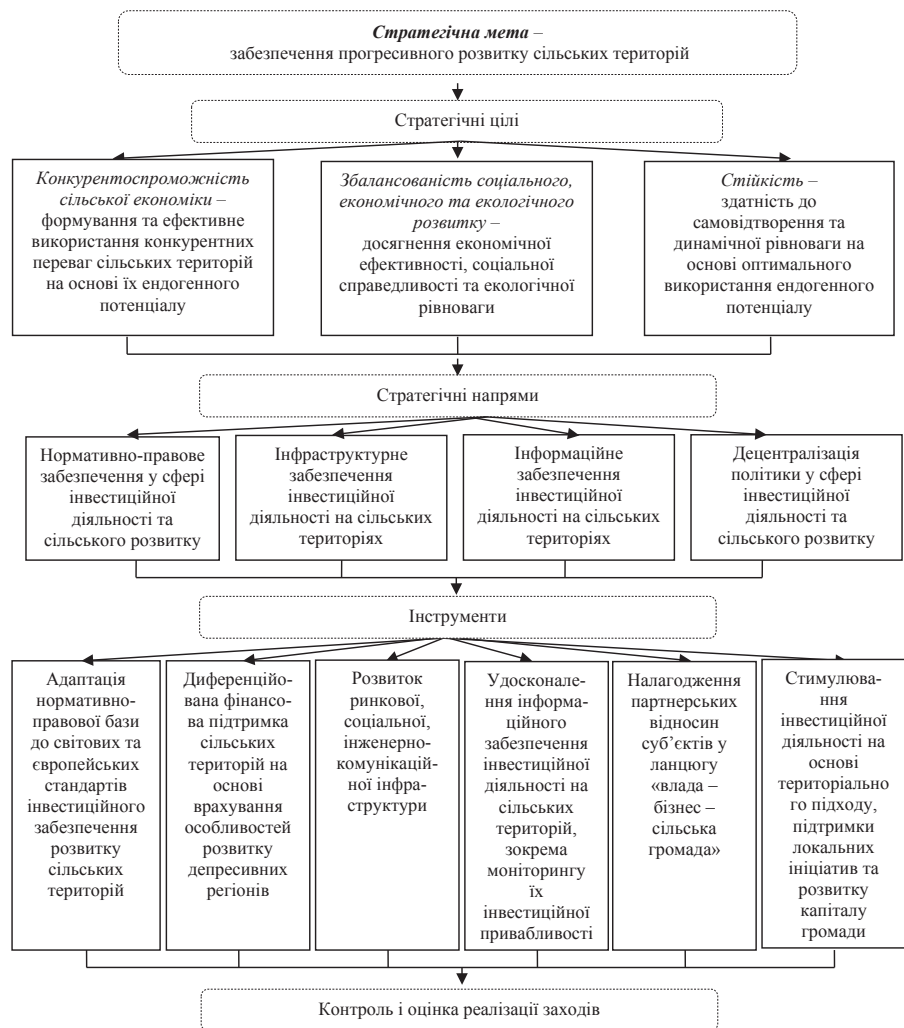

Рис. 1. Механізм активізації інвестиційної діяльності на сільських територіях

тання інвестованого капіталу та новостворених об'єктів. Перевагою зазначеного підходу до реалізації інвестиційної діяльності також є потенційно вищі можливості врахування специфіки конкретної території, що сприятиме якісному покращенню життєвого середовища селян.

Вагома роль щодо поліпшення інвестиційного клімату на сільських територіях належить органам місцевого самоврядування – сільським радам. Поряд з прямим інвестуванням коштів вони повинні налагоджувати ефективну взаємодію між представниками сільського підприємництва і громадою, сприяти підвищенню капіталізації сільських територій з метою їх просторового та інноваційного розвитку, формувати позитивний імідж конкретної території перед потенційними зовнішніми інвесторами, здійснювати моніторинг інвестиційних процесів з ціллю оперативного коригування локальної інвестиційної, структурної та податкової політики.

Системна взаємодія внутрішніх та зовнішніх суб'єктів інвестиційного забезпечення сільських територій та виконання ними на якісно новому рівні фінансово-інвестиційних функцій сприятимуть появі прогресивних тенденцій стійкого розвитку села. Однак, запорукою підвищення активності та ефективності інвестиційних процесів є не лише формування сприятливого інституційного середовища, зокрема фінансової інфраструктури, як сукупності інвесторів та провайдерів інвестиційних активів, а й адаптивність механізму взаємодії його суб'єктів до сучасних потреб та

специфіки сільських територій. Узагальнення ідентифікуючих тенденцій розвитку і ефективності використання інвестиційного потенціалу сільських територій та існуючого механізму їх фінансового забезпечення дають підстави стверджувати про доцільність його структурного та функціонального удосконалення.

Сучасних підхід до фінансового забезпечення інвестиційної діяльності на сільських територіях повинен максимально враховувати їх інвестиційні можливості та потреби, що є визначальною умовою стійкого, збалансованого розвитку. Зважаючи на те, що системоутворюючим чинником сільських територій є їх людський капітал, фінансове забезпечення їх розвитку за цільовим спрямуванням, джерелами, об'єктом та суб'єктом управління має бути соціоцентричним (рис. 2).

На противагу традиційному, соціоцентричний підхід можна визначити як стратегічний, системний, локально орієнтований, спрямований на диференційне врахування специфічних особливостей сільських територій, їх слабких і сильних сторін, проблем та перспектив розвитку, що формують інвестиційний потенціал, визначають можливості його реалізації. Його застосування дає можливість враховувати необхідність збалансованого розвитку усіх складових сільських територій: економічної (виробничого комплексу як сукупності матеріально-технічних, людських, земельних та інших виробничих ресурсів та процесів, а також інфраструктури), екологічної (природно-ресурсний потенціалу), соціальної (людського капіталу сільської громади, соціальної інфраструктури).

Досягнення зазначеної цілі буде можливим в умовах практичної реалізації функціональних особливостей соціоцентричного підходу. Зокрема, стратегічною метою фінансового забезпечення інвестиційної діяльності на сільських територіях має бути їх стійкий, прогресивний розвиток, засоби досягнення якого визначаються поточним станом територій:

- для депресивних територій, які мають низький природно-ресурсний та економічний потенціал, що визначає їх низьку інвестиційну привабливість і, в результаті, активність, метою формування інвестиційного забезпечення є стримування негативних тенденцій розвитку шляхом реалізації стратегії пасивної інвестиційної політики за рахунок збереження існуючих джерел фінансування, зокрема бюджетної підтримки;

- для типово сільських територій, що характеризуються наявністю сприятливих умов для

Рис. 2. Порівняльна характеристика традиційного та соціоцентричного підходу до фінансового забезпечення інвестиційної діяльності на сільських територіях

розвитку економічного потенціалу, однак є віддаленими від урбанізованих центрів, що визначає досить високий рівень інвестиційної привабливості й активності, стратегічною ціллю є збереження та покращення тенденцій розвитку, шляхом поєднання активної і пасивної інвестиційної політики з метою диверсифікації та збалансування джерел фінансування;

– для проміжних (перехідних) сільських територій, що розміщені поряд з урбанізованими промисловими центрами і мають високу інвестиційну привабливість і активність, рекомендованою є активна інвестиційна політика на основі формування конкурентних сфер господарської діяльності і диверсифікації джерел фінансування, з метою збереження високих темпів розвитку.

Врахуванню локальних особливостей та рівня розвитку сільських територій сприятиме застосування висхідного підходу при розробці та реалізації локальної інвестиційної політики. Висхідний (децентралізований) підхід передбачає активну участь сільського населення у процесі прийняття рішень щодо вибору джерел фінансування та пріоритетних сфер вкладення капіталу. Його використання дозволить максимально враховувати інтереси сільської громади на стадіях ініціювання, імплементації та контролю за реалізацією інвестиційних проектів. Однак, більшість сільських громад в Україні характеризуються низьким рівнем самоорганізації, відсутністю досвіду колективної роботи, що є стримуючим чинником активізації локальних ініціатив. Вирішення даного питання має покладатися на локальні центри розвитку сільських територій, які шляхом проведення тренінгів, семінарів, громадських зборів, колективного обговорення сприятимуть підвищенню у свідомості сільського населення впевненості у спроможності самостійно змінювати середовище своєї життєдіяльності [3].

Коригуванню також має підлягати підхід до розподілу інвестицій. Традиційно фінансування інвестиційних процесів на сільських територіях здійснювалося переважно за рахунок коштів державного та місцевого бюджетів, приватного капіталу підприємств. Інвестиційна політика в економічній сфері здійснювалася з дотримання галузевого підходу, пріоритетність соціальних та екологічних проектів визначалася на основі територіального підходу. В результаті інвестиційна діяльність зводилася до реалізації бізнес-проектів та розбудови соціальної інфраструктури, що не сприяло повноцінному розвитку капіталу сільських громад, підтвердженням чого є подальше загострення проблем соціально-економічного розвитку сільських територій. Це дає підстави стверджувати про необхідність коригування методологічного підходу до розробки та реалізації сільської інвестиційної політики.

Сучасний підхід до фінансування інвестиційних процесів на сільських територіях повинен ґрунтуватися на поєднанні політики вирівню-

вання і поляризації (фокусування) розвитку. Політика вирівнювання розвитку передбачає створення для населення сільських територій різних типів однакових соціальних та економічних можливостей на рівні мінімальних стандартів життєзабезпечення. Це повинно здійснюватися шляхом законодавчого затвердження та гарантованої бюджетної позапроектної підтримки і гарантування стандартів життєвого середовища населення на сільських територіях.

Цілком очевидно, що сільські території різних регіонів не можуть мати однаковий рівень якості середовища життєдіяльності, однак кожна територія об'єктивно має певні можливості та потенціал розвитку, кожен житель – рівні права. Повноцінній реалізації ендегенного потенціалу розвитку сільських територій сприятиме дотримання політики поляризованого (сфокусованого) розвитку, сутність якої полягає в концентрації інвестиційних активів (фінансових, матеріальних та нематеріальних) у локальних центрах (полюсах). Створення та раціональне розміщення локальних центрів капіталізації сприятиме дифузії інвестиційного ефекту на суміжні сільські території. При цьому території, зорієнтовані на сировинне виробництво, як правило, є донорами інвестиційних активів. Водночас локальні центри капіталізації сільських територій, що є потенційним джерелом розвитку, повинні володіти потужним потенціалом розвитку диверсифікованої сільської економіки. Їх фінансування має здійснюватися на проектній основі, критерієм пріоритетності при чому є соціальний та екологічний ефект.

Висновки. Підсумовуючи вищезазначене, можна стверджувати, що застосування соціоцентричного підходу до розробки та імплементації інвестиційної політики на сільських територіях, адаптованого до сучасних реалій їх розвитку, сприятиме нарощуванню та повноцінній реалізації їх інвестиційного потенціалу, що є рушієм та джерелом соціально-економічного зростання. Зважаючи на вагомий роль сільських територій для розвитку національної економіки та суспільства, це дозволить отримати позитивний макроекономічний ефект, проявами якого є підвищення добробуту та якості життя населення, збереження та раціональне використання природного середовища, вирішення якісних і кількісних проблем продовольчої безпеки країни.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Куцмус Н.М. Методологічні особливості «гендеризації» процесу економічного розвитку / Н.М. Куцмус // Інноваційна економіка. – 2012. – № 7(33). – С. 31–36.
2. Rural Finance: Policy // IFAD, Rome, 2009. – 26 p.
3. Котенко Н.М. Інституційні засади фінансового забезпечення інвестиційних процесів на сільських територіях / Н.М. Котенко // Концепція сталого розвитку економічної і соціальної політики : зб. матеріалів міжнародної науково-практичної конференції, 03–04.10 2014 р.] – К. : ГО «Київський економічний науковий центр», 2014.– Ч. 2. – С. 101–103.